

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Доротюк Е. М. Сучасний стан відтворення м'ясної худоби та шляхи його поліпшення Е. М. Доротюк // Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини. Ч.2. – Вип. 6 (30). – 2000. – С. 206-209.
2. Забійні якості великої рогатої худоби / Г.Т.Шкурін, О.Г.Тимченко, Ю.В.Вдовиченко. – К.: Аграрна наука, 2002. – 50 с.
3. Козырь В.С., Соловьев Н.И. Мясные породы скота в Украине. – Дніпропетровськ: ЗАТ “Поліграфіст”, 1997. – 325 с.
4. Методические рекомендации по оценке мясной продуктивности и качества мяса убойного скота. – Оренбург : ВНИИМС, 1984. – 58 с.
5. Плохинский Н.А. Руководство по биометрии для зоотехников. – М.: Колос, 1969. – 256 с.
6. Проблема розвитку спеціалізованого м'ясного скотарства України / Е. М. Доротюк, В. Г. Прудніков, В. О. Попова, Ю. І. Криворучко // Шляхи розвитку тваринництва у ринкових умовах. – Дніпропетровськ. – 2001. – С.31-33.
7. Програма розвитку галузі м'ясного скотарства України на 1997-2005 роки. К.: 1997. – 120 с.
8. Стратегія розвитку м'ясного скотарства в Україні / М. В. Зубець, В. П. Буркат, Ю. Ф. Мельник [та ін.] / за ред. М. В. Зубця, І. В. Гузева. – К. : Аграрна наука, 2005. – 176 с.

УДК 636.32/38.082**ВИДАТНІ ІМПОРТОЗАМІНЮЮЧІ ГЕНЕТИЧНІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ
ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ГАЛУЗІ ВІВЧАРСТВА НА НОВІЙ ЯКІСНІЙ
ОСНОВІ**

Польська П. І. – д. с.-г. н.,
Калащук Г. П. – к. с.-г. н., ІТСП «Асканія-Нова»

Постановка проблеми. Сучасні економічні ринкові відносини ставлять до вівці, як засобу виробництва, такі вимоги, що підтверджують дієздатність наукового висновку законодавця основ породоутворення академіка М. Ф. Іванова : майбутнє мають тільки м'ясо-вовнові вівці тому, що вони значно вигідніші, ніж м'ясні або вовнові [1].

Успішному відновленню і подальшому розвитку в Україні стратегічної галузі вівчарства, що забезпечує одночасне виробництво екологічно чистої продукції для харчування з цілющими властивостями – ягнятини, молоді баранини, молока для виготовлення сирів та бринзи, а також незамінної сировини – вовни, овчин та шкір, вироби з яких за гігієнічними властивостями не мають аналогів, сприяє наявність інтенсивних типів овець племзаводу “Асканія-Нова”, яких використано в якості поліпшуючого генофонду для виведення асканійської м'ясо-вовнової породи овець з кросбредною вовною [2, 3].

Стан вивчення проблеми. Асканійські кросбреди, які створені шляхом ступінчастої синтетичної селекції при складному відтворювальному схрещуванні аска-

нійських тонкорунних і цигайських вівцематок з англійськими і аргентинськими лінкольнами, оптимально поєднують достоїнства трьох вихідних порід: величину, високу плодючість та багатотовновість асканійських мериносів; величину і специфічні якості вовни лінкольну; стійкість і пристосованість до екстремальних умов цигайських овець. Апробовані в 1990 році з п'ятьма генеалогічними лініями і 14 спорідненими групами.

Асканійські чорноголові вівці з кросбредною вовною, яких створено шляхом складного відтворювального схрещування цигайських вівцематок з англійськими м'ясними баранами – суфвольками і оксфорддаунами з подальшим «прилиттям крові» асканійських кросбредів, апробовані в 1995 р. з трьома генеалогічними лініями і 12 спорідненими групами.

Селекційна робота з інтенсивними типами овець, що створені на багатопорідній основі, протягом останніх 36 років проводиться за принципом нечисленних закритих популяцій без залучення генофонду інших регіонів і країн розробленим нами методом поглибленої селекції [4].

Експертними комісіями при державних апробаціях селекційних досягнень зазначено, що асканійським м'ясо-вовновим вівцям притаманні такі цінні особливості: висока адаптивна здатність, багатоплідність, скороспілість та видатна універсальна продуктивність при відмінних якостях довгої кросбредної вовни зниженої тонини. Інтенсивні типи відзначаються принципово новим поєднанням селекційних ознак, що не має аналогів у практиці світового вівчарства, а саме – рекордними показниками м'ясної, молочної та вовнової продуктивності з її відмінними якісними характеристиками і визнані державним поліпшувачим генофондом як для створення нового напрямку вівчарства – м'ясо-молочно-вовнового з кросбредною вовною, так і промислового та перемінного схрещування з метою підвищення життєздатності та скороспілості ягнят, м'ясної, молочної та вовнової продуктивності, поліпшення якості м'яса, вовни, шкір та хутрових овчин.

Асканійські м'ясо-вовнові вівці міцної конституції, великі, скороспілі з відмінно вираженими м'ясними формами. Висота в холці становить у баранів-плідників 79-80 см, вівцематок – 72-73 см, обхват грудей відповідно – 125-129 і 96-99 см. Тулуб у них бочковидний, груди широкі та глибокі, індекси масивності, збитості та м'ясності характерні для овець англійських м'ясних порід.

Інтенсивні типи овець племзаводу «Асканія-Нова», в основному, F₁₀-F₁₅ покоління, високотехнологічні: спокійного темпераменту, легко стрижуться, барани комолі (безрогі), у вівцематок добре виражений материнський інстинкт, а молока достатньо, щоб вигодувати двох...чотирьох ягнят. Яркі характеризуються ранньою статевою зрілістю: у 7-8-місячному віці живою масою 40 кг і більше приходять в охоту, запліднюються і у 12-13-місячному віці відтворюють життєздатне потомство і добре вигодовують його до відлучення при високій молочності. Раннє використання скороспілих ярок за умов достатньої і повноцінної годівлі не відбивається негативно на їхньому розвитку, продуктивності та відтворювальній здатності у наступні роки.

Результати досліджень. Досягнутий за сприятливих умов годівлі генетичний потенціал м'ясної, молочної і вовнової продуктивності інтенсивних типів овець племзаводу «Асканія-Нова» при високих показниках скороспілості і відтворювальної здатності свідчить про їх унікальність (табл.1).

Таблиця 1 – Показники досягнутого генетичного потенціалу продуктивності овець інтенсивних типів племзаводу «Асканія-Нова»

Показники	Потенціал ознак	
	середній по селекційному ядру	макси-мальний
Жива маса баранів-плідників, кг	123,4-136,8	161-178
Настриг чистої вовни баранів-плідників, кг	8,3-9,1	11,1-12,8
Жива маса вівцематок, кг	76,8-79,9	122-132
Настриг чистої вовни вівцематок, кг	5,0-5,6	8,0-8,8
Вихід чистого волокна, %	67-72	79-83
Вихід ягнят на 100 вівцематок, %	143-145	176-183
Молочність вівцематок за період підсису, кг	206-210	435-594
Середньодобовий приріст ягнят за період підсису, г	280-300	450-500
Жива маса баранців у 9-10-місячному віці, кг	55-60	80-87
Маса тушок баранців у 9-10-місячному віці, кг	28-30	35-40
Жива маса ярочок у 9-10-місячному віці, кг	50-52	55-60
Виробництво на вівцематку м'яса у живій масі при реалізації ягнят у рік народження, кг	80-85	160-192 ^{*)}

^{*)} при відтворенні і реалізації трійневих ягнят у 9-10-місячному віці

Наведені в таблиці 1 показники досягнутого генетичного потенціалу рекордної продуктивності асканійських м'ясов-вонових овець є доказом обґрунтованої відповіді при визначенні напряму вівчарства в Україні в сучасних ринкових умовах. Слід відзначити, що при створенні видатних генотипів щорічно було враховано результати взаємодії «генотип-середовище».

Засновник нормованої годівлі тварин академік І.С.Попов [5] надавав великого значення організації науково-господарських дослідів і вважав, що дані, які встановлені в результатах аналізу виробничого матеріалу, мають дуже важливе значення для обґрунтування нормованої годівлі тварин у конкретних господарських умовах.

На основі щорічного визначення рівня годівлі і продуктивності тварин селекційного ядра нами розроблено норми їх годівлі.

Створення (1965-1975 рр.) і вдосконалення (1976-1994 рр.) інтенсивних типів овець відбувалося за умов нестабільного рівня годівлі при недостатньому і низькому вмісту перетравного протеїну в кормах (табл. 2).

За 46-річний період селекції в ДГ «Асканія-Нова» частка років з достатнім рівнем годівлі (100% до норми) становила лише 7 років, або 15,2%, помірним (90-99%) – 9 років, або 19,7%, задовільним (80-88%) – 10 років, або 21,7%, недостатнім (70-77%) – 3 роки, або 6,5%, низьким і гранично низьким (61-55%) – 7 років, або 15,2%. Розведення інтенсивних типів овець за екстремальних умов годівлі (24,5-47% до норми) було на протязі 10 років, частка яких становила 21,7%.

Таблиця 2 – Рівень годівлі овець у період створення, удосконалення і використання інтенсивних типів в ДГ «Асканія-Нова»

Роки	Період, років	Річна норма кормів на 1 голову поживністю, к.од., ц	Згодовано кормів на 1 голову в рік поживністю, к.од., ц	Вміст перетравного протеїну в 1 к.од., г	Забезпеченість кормами до норми, %
Період створення					
1965	1	5,5	5,5	90	100
1966-1970	5	6,0	3,7-5,6	86-95	62-100
1971-1973	3	6,5	5,5-5,9	90-96	85-91
1974-1975	2	7,2	6,3-7,2	88-100	92-100
Період удосконалення і використання					
1976-1989	13	7,2	5,2-7,2	80-100	72-100
1990-1994	5	7,5	6,0-7,4	95-100	80-99
1995-2000	6	7,5	2,4-4,6	68-85	32-53
2001-2010	10	7,5-8,0	1,8-5,3	68-85	24,5-70

У процесі розробки методів виведення, вдосконалення і використання асканійських м'ясо-вовнових овець нами доведено, що для великих тварин з високою комбінованою продуктивністю річна потреба кормів становить 8,0 ц кормових одиниць на структурну вівцю з вмістом 108-115 г перетравного протеїну в кормовій одиниці при такій структурі стада. Структура стада: барани-плідники - 8%; вівцематки – 50%; баранці поточного року народження – 21%; ярочки поточного року народження – 21%.

Норми годівлі на одну структурну вівцю – 8 ц. к.од. на рік.

Річна потреба в кормах на структурну вівцю становить, ц: сіно люцерни та еспарцету – 2,5; сіно злакове – 0,5; силос, сінаж – 9; зелена маса – 16; концкорми – 2; м'яса – 0,15; солома для підстилки – 2. Необхідно пасовищ на 1 голову, га – 0,25. Розподіл кормів за поживністю протягом року: пасовищний 40-45%, стійловий період – 55-60% при цукрово-протеїновому співвідношенні 1:1 (табл.3).

Споживачі різних регіонів України проявляють значний інтерес до розведення асканійських кросбредів та асканійських чорноголових овець, оскільки вони занадто великі: одна вівця замість двох, м'ясо їх надзвичайного смаку, молочна продуктивність висока, а кросбредна вовна - еластична, шовковиста з люстровим блиском, не має обмежень у використанні. Вона найбільш придатна для виготовлення не тільки особливо модних костюмних, пальтових і платтяних тканин, трикотажних виробів, ліжників, килимів тощо, а також пряжі для ручного в'язання беретів, шапок, хусток, шарфів, пальто, костюмів, шарпеток та ін. Необхідно відмітити, що високоякісну й міцну пряжу для ручного в'язання можна виготовити тільки з кросбредної вовни.

Таблиця 3 – Норми годівлі овець барановідтворювального ядра асканійської м'ясо-вовнової породи з кросбредною вовною

Місяці	Барани-плідники			Вівцематки (у т.ч. врахована потреба ягнят в сіні та концкормах на період підсису)			Баранці ремонтні з 4- до 13-14-міс. віку			Ярочки з 4- до 13-14-міс. віку		
	на 1 голову к.од.		пер. прот. на 1 к.од.	на 1 голову к.од.		пер. прот. на 1 к.од.	на 1 голову к.од.		пер. прот. на 1 к.од.	на 1 голову к.од.		пер. прот. на 1 к.од.
	на добу	на міс- сяць		на добу	на мі- сяць		на добу	на місяць		на добу	на мі- сяць	
Січень	3,0	93	105	2,7	84	110	2,3	71	110	1,7	53	110
Лютий	3,0	84	105	2,7	76	110	2,4	67	110	1,8	50	110
Бере- зень	2,8	87	105	2,7	84	110	2,4	74	105	1,8	56	105
Квітень	2,7	81	105	2,7	81	110	2,4	72	105	1,9	57	105
Тра- вень	2,7	84	105	2,6	81	110	2,5	78	105	1,9	59	105
Чер- вень	2,7	81	105	2,2	66	100	2,5	75	105	1,9	57	105
Липень	2,7	84	115	1,8	56	100	1,6	49	125	1,2	37	125
Сер- пень	3,2	99	115	1,8	56	100	1,8	55	125	1,3	40	125
Вересень	3,5	105	115	1,8	54	100	2,0	60	125	1,4	42	125
Жов- тень	3,5	108	105	2,1	68	110	2,1	65	125	1,5	46	125
Листо- пад	3,5	105	105	2,3	69	110	2,2	66	120	1,7	51	120
Гру- день	3,2	99	105	2,4	75	110	2,2	68	115	1,7	53	115
На пасо- вищ- ний період (183 дні)	3,2	576	112	2,5	456	110	2,3	411	118	1,7	309	118
На стійло- вий період (182 дні)	2,9	534	105	2,15	394	106	2,13	389	112	1,6	292	112
На рік	3,0	1110	108	2,3	850	108	2,2	800	115	1,65	600	115

У результаті численних виробничих випробувань у різних регіонах України протягом 1976-2000 рр., навіть за умов нестабільного рівня годівлі овець, встановлено високу ефективність використання асканійських кросбредних і асканійських чорноголових баранів-плідників племзаводу "Асканія-Нова" як для промислового схрещування, так і виведення асканійської м'ясо-вовнової породи овець з кросбредною вовною.

Міністерство аграрної політики України і Українська академія аграрних наук, на підставі результатів державної апробації і рішення секції виробництва та переробки продукції тваринництва і птахівництва науково-технічної ради Міністерства аграрної політики (протокол № 4 від 22 грудня 2000 р.), наказом від 8 травня 2007 р. № 315/37 затвердили селекційне досягнення під назвою “Асканійська м’ясо-вовнова порода овець з кросбредною вовною” та її внутрішньопородні типи, а саме :

- асканійські кросбреди;
- асканійські чорноголові;
- одеський тип асканійської м’ясо-вовнової, який створено професором Одеського державного аграрного університету В. К. Чепур;
- буковинський тип асканійської м’ясо-вовнової, який створено кандидатом с.-г. наук Буковинського інституту АПВ Т. О. Черномиз;
- дніпропетровський тип асканійської м’ясо-вовнової створено професором Дніпропетровського державного аграрного університету В. Т. Шуваєвим.

Одеський і буковинський внутрішньопородні типи створено в період 1980-2000 рр. шляхом використання асканійських кросбредів і асканійських чорноголових баранів-плідників племзаводу “Асканія-Нова”, дніпропетровський – на базі новозеландського кориделя.

Асканійській м’ясо-вовновій породі овець з кросбредною вовною надано заводську марку АМВ, асканійським кросбредам – АК, асканійським чорноголовим – АЧ, одеському типу – ОТ-АМВ, буковинському типу – БТ-АМВ, дніпропетровському – ДТ-АМВ.

За період від апробації новоствореної породи (2000 р.) до її затвердження (2007 р.) пройшло сім років найжорстокішого випробування створених селекційних досягнень негативною взаємодією “генотип-середовище”. Так, барани-плідники і вівцематки селекційних стад внутрішньопородних типів - асканійських кросбредів і асканійських чорноголових племзаводу “Асканія-Нова” за екстремальних умов годівлі проявили феноменальну адаптивну здатність і зберегли високі відтворювальні якості, генетичну і виробничу цінність. Племінна продукція племзаводу “Асканія-Нова” визнана як селекційні досягнення (одержано 8 авторських свідоцтв) і за високу якість нагороджена Дипломами Оргкомітету Міжнародних виставок-ярмарок “Агро-2005...2008 рр.”, а також Дипломом і Призом Греської Богині Перемоги “Ніка” Всеукраїнського конкурсу якості продукції в 2005 р. у номінації “Продукція виробничо-технічного призначення”.

Створених нами імпортозамінюючих генотипів - асканійських кросбредів і асканійських чорноголових овець використано в якості поліпшуючого генофонду для проведення наукових досліджень з метою підготовки та захисту п’яти докторських і понад 30 кандидатських дисертацій.

Виведення асканійської м’ясо-вовнової породи овець з кросбредною вовною вирішує важливу народногосподарську проблему щодо забезпечення галузі вівчарства вітчизняним імпортозамінюючим генофондом.

У нових ринкових умовах, завдяки високій м’ясній, молочній і вовнової продуктивності при відмінних спадкових властивостях асканійських м’ясо-вовнових овець, попит на них з кожним роком зростає. Під нашим науковим супроводом їх ефективно використовують у суб’єктах племінної справи і товарному вівчарстві

різних агроформувань Херсонської, Миколаївської, Запорізької, Одеської, Донецької, Житомирської, Вінницької, Полтавської, Чернігівської і ін. областей та АР Крим з метою розширення племінної бази новоствореної породи та формування конкурентоспроможності галузі.

Висновки та пропозиції. Використання видатних генотипів асканійських кросбредів і асканійських чорноголових із вісьмома генеалогічними лініями і 26 спорідненими групами племзаводу “Асканія-Нова”, який є генеруючою генетичною основою новоствореної породи і забезпечує її якісний прогрес, дозволяє не тільки відновити галузь вівчарства в Україні без імпорту м'ясних порід і типів, а й сформувати експортний потенціал вітчизняних племінних ресурсів світового рівня, заощадити державні валютні кошти та запобігти ввезення збудників небезпечних генетичних захворювань [6].

Півстолітній наш досвід щодо породоутворення, за умов нестабільного рівня годівлі тварин - від оптимального (100% до норми) до екстремального (24,5% до норми), свідчить, що створення селекційних досягнень, які є національним надбанням, потребує високого професіоналізму й інтелекту, постійного наукового пошуку, вірності і відданості нелегкій і складній справі, а також творчій єдності науки з виробництвом та, нарешті, довголітньої невпинної праці протягом 40...50 років. Тому у кризових ситуаціях за останні 16 років ми багаторазово зверталися до Президентів, Прем'єрів і керівників Верховної Ради України з пропозицією щодо збереження на державному рівні видатних вітчизняних імпортозамінюючих генетичних ресурсів.

З цією метою необхідно терміново внести зміни до нормативно-правових актів з атестації суб'єктів племінної справи у тваринництві, а саме:

- при визначенні статусу племінного заводу мінімальну чисельність маточного поголів'я встановити 200 вівцематок і 25 баранів-плідників замість 750 і 15 голів відповідно згідно з діючим Положенням [7];

- внести доповнення щодо присвоєння найвищої категорії племінному заводу «Асканія-Нова», який є вершиною селекційної піраміди новоствореної асканійської м'ясо-вовнової породи з кросбредною вовною і забезпечує її селекційний прогрес, а також *про першочергову підтримку його на державному рівні* шляхом трикратного збільшення коштів у розрахунку на одну голову проти розмірів передбачених Постановою Кабінету Міністрів України.

На сьогодні, за умов поглиблення економічної кризи, термінове позитивне вирішення нагальної проблеми щодо збереження створеного в племзаводі “Асканія-Нова” національного селекційного капіталу з вівчарства світового рівня заслуговує на увагу як Президента, так і керівників Уряду України та Верховної Ради.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Иванов М. Ф. Создание новых пород в СССР/ М.Ф.Иванов//проблемы животноводства. – 1934. - № 2. – С.37-48.
2. Польская П. И. Методы выведения, совершенствования и использования асканийских мясо-шерстных овец: Дис. на соиск. учен. степени д-ра с.-х. наук: спец. 06.02.01 / П. И. Польская// Аскания-Нова, 1990. – 383 с.

3. Польська П. І. Асканійська м'ясо-вовнова порода овець/ П. І. Польська // Матеріали до апробації селекційного досягнення з вівчарства – Асканія-Нова. 2000. – 241 с.
4. Польська П. І., Калашук Г. П. Основні складові системи селекції асканійської м'ясо-вовнової породи з скросбредною вовною/ П. І. Польська, Г. П. Калашук// Вівчарство: міжвід. темат. наук. сб. Нова Каховка, 2011. – Вип. 36. – С 49-54.
5. Попов И. С. Достижения и задачи зоотехнической науки в области кормления сельскохозяйственных животных/ И. С. Попов// Избранные труды. М.: - 1966. – С. 770-777.
6. Рудик І. А. Розповсюдження генетичної мутації VLAD у популяції молочної худоби/ І. А. Рудик, Т. М. Димань, А.П.Загородній, В. В. Дзицюк// Вісник аграрної науки. – 2006. – № 11. – С. 53-55.
7. Положення про присвоєння відповідних статусів суб'єктів племінної справи у тваринництві. – Офіц. вид. – К.: міністерство АПК. УААН, ДНВК «Селекція». – 2003. – додаток 11 до п. 4.1. – С. 54.

УДК 636.082 : 575.113

ГЕНЕТИЧНА СТРУКТУРА ПОПУЛЯЦІЇ СІРОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОРОДИ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ ЗА ДВОМА ТИПАМИ ДНК-МАРКЕРІВ

*Копилова К.В. – к.с.-г.н., завідувач лабораторії генетики ІРГТ НААН;
Добрянська М.Л. - м.н.с., лабораторії генетики ІРГТ НААН ;
Вороненко В.І. – к.с.-г.н., Херсонський ДАУ;
Назаренко В.Г. – к.с.-г.н., провідний науковий співробітник Інституту тваринництва степових районів ім.М.Ф.Іванова «Асканія-Нова»*

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки відбуваються процеси перетворень у сільськогосподарському виробництві, які охоплюють більшість складових тваринницької галузі. Швидка зміна породного складу створює проблему збереження генофонду локальних порід і популяцій, які за рівнем продуктивності не здатні конкурувати з високоспеціалізованими племінними ресурсами. У першу чергу це стосується вітчизняних локальних порід, що приводить до звуження природної різноманітності тварин і втрати генів і генних комплексів, що притаманні цим породам. Отже, ці породи слід вважати носіями унікальної генетичної інформації, яку неможливо відтворити сучасними методами селекції. У скотарстві України однією з таких порід є сіра українська. У результаті проведеного в Україні 2006-2010 рр. обстеження племінних ресурсів тваринництва було відзначено необхідність поглибленого дослідження генетичної структури стад, виявлення найбільш типових тварин.